

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2020. – Т. 42. – С. 89-98
DOI: 10.31861/mhpi2020.42.89-98

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2020. – Volume. 42. – pp. 89-98
DOI: 10.31861/mhpi2020.42.89-98

УДК: 327(477):061

© Назар Середюк¹

Українсько-японські відносини та їхній вплив на розвиток Української держави

У статті розкрито результати дослідження українсько-японських відносин і їхній вплив на розвиток Української держави.

Зовнішня політика Японії щодо України є частиною загальної стратегії «Дуги свободи та процвітання в Євразії», і, водночас, одним з основних принципів зовнішньої політики Японії. Відповідно до цього підходу Токіо прагне підтримати формування кола успішних і процвітаючих країн. Кроки до взаємної довіри та дружніх відносин робиться шляхом офіційних зустрічей між японськими та українськими державними діячами та політиками. З 1994 року представники обох країн здійснили офіційні поїздки та провели переговори, які відкрили шлях для розвитку двох сторонніх відносин. У парламенті Японії функціонує Асоціація «Японія-Україна», відповідальна за відносини з Києвом. Подібна група працює в українському парламенті, який відповідає за відносини з Японією.

«Кусаноне» є основною програмою допомоги Україні, в рамках якої реалізується до 15 проектів щорічно. Так, з 2004 року Японією було реалізовано 103 проекти загальною вартістю 7,5 млн. доларів. Через проекти програми «Кусаноне» Японія також опосередковано сприяє розвитку України, оскільки надає різноманітну фінансову та технічну допомогу.

Офіційно надаючи допомогу, Токіо сприяє зміцненню демократії, розвитку інфраструктури та правової бази з урахуванням історичного та культурного розвитку країни.

Ключові слова: українсько-японські відносини, програма «Кусаноне», розвиток Української держави, політичне співробітництво, донор, технічна допомога, фінансова допомога.

Ukraine-Japan Relationships and Their Influence on the Development of the Ukrainian State

The article reveals the results of the study of Ukrainian-Japanese relations and their influence on the development of the Ukrainian state.

Relationships between two countries are dynamically developing. The legal framework of two countries includes fifty four documents. It is typical for Ukraine-Japan relationships to follow the principle of human security/ according to the principle the main object of politics is a person, not the state. Adherence to these principles is traced in Japan's foreign policy, assessment of domestic developments and Ukrainian issues in the international arena, as traced in the 2004 statements on the Ukrainian presidential election, the 2009 Ukrainian-Russian gas war, and the Revolution of Dignity.

Another step to mutual trust and friendly relations is being made through official meetings between Japanese and Ukrainian statesmen and politicians. Since 1994 representatives of both countries have made official trips and held negotiations that paved way for developing two side relationships. There is a functioning Association «Japan-Ukraine» in a Japanese Parliament responsible for the relations with Kyiv. Similar group has been working in Ukrainian Parliament which is in charge of relations with Japan.

Japan's foreign policy regarding Ukraine is a part of the general strategy applied in formation of the so-called «The Ark of Freedom and Prosperity in Euroasia» and, at the same time, one of the foundation principles of Japan foreign policy. According to this approach Tokyo is eager to support formation of the circle of successful and prosperous countries. Officially providing aid, Tokyo helps to strengthen democracy, develop infrastructure and legal framework considering historic and cultural

¹ Аспірант кафедри міжнародних відносин Національного університету «Острозька академія», Україна. E-mail: nazar.seredyuk@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-8987-805X>.

development of the country.

“Kusanone” is the main assistance program to Ukraine, under which up to 15 projects are implemented annually. Thus, since 2004, Japan has implemented 103 projects worth a total of \$ 7.5 million. Through the Kusanone projects, Japan also indirectly contributes to Ukraine's development by providing financial and technical assistance through intergovernmental agreements, as well as grant projects for international non-governmental organizations to strengthen the role of democratic institutions, economic and administrative reforms, and infrastructure development.

Key words: Ukraine-Japan relationships, the Program «Kusanone», development of the Ukrainian state, donor, political cooperation, technical aid, financial aid.

Постановка проблеми. Сучасні Японія – один із активних акторів як в АТР, так і на європейській та глобальній політичній арені, активний помічник Києва у подоланні наслідків російської агресії в Україні. Тому дослідження зовнішньої політики Японії та українсько-японських відносин є актуальним для України. Одним зі напрямів зовнішньої політики цієї країни є європейський вектор, який охоплює низку напрямів. Виступаючи на Європейському Об'єднавчому Форумі 27 вересня 2019 року прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе зазначив, що Японія, як і Європа, поділяє спільні цінності, такі як демократія, верховенство права, права людини та свободи². Одним із напрямів європейської зовнішньої політики Токіо є відносини з Україною, засновані на єдності спільних позицій щодо подій на міжнародній арені. Японія є однією з країн-донорів, які активно допомагають Україні у формуванні державних інститутів, громадянського суспільства, проведенню реформ тощо.

Аналіз останніх досліджень. Активна зовнішня політика Токіо привертає увагу дослідників. Її особливостям присвячені праці низки науковців, як закордонних, так і українських.

Серед закордонних дослідників зовнішньополітичного курсу Японії слід зазначити Б. Ердстрома³, який досліджував зовнішню політику Японії як відображення внутрішньої; статтю Л. Обермауємера та А. Сакакі⁴, які проаналізували причини та наслідки російсько-українського конфлікту 2014-2015 рр. в євро атлантичному контексті, акцентуючи увагу на ролі Японії, враховуючи її політичні й економічні інтереси.

Серед українських науковців темі японсько-українських відносин були присвячені праці Т. Лахманюк⁵, М. Белескова⁶, С. Корсунського⁷. Зокрема Т. Лахманюк здійснила аналіз політичного виміру двосторонніх відносин упродовж 1991-2011 рр. Дослідження М. Белескова торкалось аналізу зовнішньої політики в світлі українсько-японських відносин. С. Корсунський розглянув стан японсько-українських відносин упродовж 2014-2019 років, аналізуючи основні аспекти співробітництва.

Мета та завдання статті. Мета нашого дослідження полягає в аналізі українсько-японських відносин та їхнього впливу на розвиток Української держави. Зазначена мета визначає такі завдання: 1) встановити основні напрямки і формати відносин українсько-японських відносин; 2) проаналізувати та охарактеризувати двостороннє співробітництво України та Японії; 3) визначити перспективи розвитку двосторонніх відносин двох держав та їх вплив на розвиток України.

² “Japan and the EU: The Strong and Steady Pillars Supporting Many Bridges” – Keynote Speech by the Prime Minister at the Europa Connectivity Forum. Available at: https://japan.kantei.go.jp/98_abe/statement/201909/_00003.html (Accessed 10 September, 2020).

³ Edstrom, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy.

⁴ Oberbauer, L., Sakaki, A.. (October 2015). Japan's Debate Over Russia and the Ukraine Conflict. *Stiftung Wissenschaft Und Politik*, pp: 1-8. Available at: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/zeitschriften_schau/2015ZS03_0e_skk_Oberbauer.pdf (Accessed 8 September 2020).

⁵ Лахманюк, Т. (2013). Співробітництво між Україною та Японією в політичному вимірі (1991–2011 рр.). *Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Вип. 12. Тернопіль, с. 73-77.

⁶ Белесков, М. (2016). *Аудит зовнішньої політики: Україна-Японія*. Інститут світової політики, Київ.

⁷ Корсунський, С. (2019). *Аналіз поточного стану відносин Україна – Японія*. [online] Портал зовнішньої політики. Available at: <http://fpp.com.ua/analiz-potochnogo-stanu-vidnosyn-ukrayina-yaponiya/> (Accessed 5 September 2020).

Результати дослідження. Українсько-японські відносини від початку проголошення незалежності України в 1991 році розвивалися досить динамічно, що свідчить про зацікавленість Японії в налагодженні взаємовигідного двостороннього діалогу.

Підґрунтям нормативно – правової бази відносин між країнами стала ратифікація окремих укладених між СРСР і Японією договорів, що було закріплено листами керівників зовнішньополітичних відомств України та Японії.

Слід зауважити, що починаючи з 1991 року українсько-японське політичне та економічне співробітництво розвивалось в кількох напрямках і форматах: 1) візити на рівні глав держав; 2) візити на міжпарламентському рівні; 3) візити на рівні глав урядів; 4) візити на рівні керівників зовнішньополітичних відомств; 5) співробітництво в міжнародних організаціях; 6) шляхом укладання двосторонніх угод; 7) в роботі регіональних організацій; 8) в роботі міжнародних організацій; 9) через технічну, грантову та фінансову допомогу сторін.

За всю історію двосторонніх відносин відбулася значна кількість зустрічей та візитів як глав держав, так і глав урядів, міністрів закордонних справ та інших представників держав.

22-25 березня 1995 року відбувся офіційний візит Президента України Леоніда Кучми до Японії, який започаткував політичний діалог та закріпив основи співробітництва між країнами. 23 березня 1995 року Президент підписав з Прем'єр-міністром Томіті Мураямою Спільну заяву між Україною і Японією. З приводу підсумків візиту Президента України японська преса одноголосно висловила, стосовно «українського напрямку» зовнішньої політики Японії, за «... міцні зв'язки з Україною»⁸.

У 1999 р. було досягнуто домовленості щодо започаткування регулярних зустрічей представників зовнішньополітичних відомств двох країн для проведення політичних консультацій. Визначною подією стало підписання міністрами закордонних справ угоди між урядами України і Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу, яка створює передумови для активізації двостороннього співробітництва в галузі технічної допомоги.

Новий етап взаємовідносин між країнами було започатковано офіційним візитом 19-24 липня 2005 року Президента України Віктора Ющенка. Підписана ним з Прем'єр-міністром Японії Спільна заява заклала основи для партнерських відносин та надання допомоги Україні на наступні 5 років, створивши передумови до поглиблення двосторонніх відносин із залученням більш широкого кола державних інститутів та неурядових організацій, фінансування їх діяльності. Крім цього, за результатами візиту 18-21 січня 2011 року до Японії Президентом України Віктором Януковичем підписано Спільну заяву щодо українсько-японського глобального партнерства. У підписаному документі відображено механізми реалізації першочергових та перспективних завдань у рамках двосторонніх відносин, а також вирішення питань на міжнародній арені⁹. Візит став поштовхом для залучення японських інвестицій. Україна отримала кредит у розмірі 8 млрд. японських ієн (100 млн. дол. США) у рамках підписаної Кредитної угоди. Допомога Японського банку міжнародного співробітництва надала можливість Державному експортно-імпортному банку України здійснити купівлю товарів критичного експорту товарів і послуг з Японії.

У 1995 році засновано японську парламентську Асоціацію дружби «Японія – Україна» (голова – Еісукі Морі). Відповідно у Верховній Раді України діє група з міжпарламентських зв'язків з Японією. Наступним кроком став Парламентський діалог, коли в серпні 1997 року з офіційним візитом до України прибув Президент Палати радників Парламенту Японії Дзюро Сайто. Міжпарламентські зв'язки двох країн розвивались, про що свідчать візити депутатів. Так у вересні 1997 року Голова парламентської Асоціації японсько-української дружби Й. Хаясі відвідав Україну, а заступник Голови Верховної Ради України Степан Гавриш зустрівся із японськими депутатами у листопаді 2001 року¹⁰.

26-29 травня 2003 року Голова Верховної Ради України Володимир Литвин під час візиту до Японії провів офіційну зустріч зі Спікером Палати представників Тамісукі Ватанукі, під час

⁸ Лахманюк, Т. (2013). Вказ. пр., с. 73-77.

⁹ Посольство України в Японії (2012). *Політичні відносини між Україною та Японією*. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (Accessed 5 September 2020).

¹⁰ Там само.

якої було зазначено про важливість України як партнера у експорті японських товарів, задекларовано надання допомоги у проведенні економічних та демократичних реформ для сприяння вступу України до європейського співтовариства, а також посилення контактів між країнами у політичній, економічній та гуманітарних сферах.

Під час зустрічі Спікера Палати представників Парламенту Японії Такахіро Йокоміті з Президентом України Віктором Януковичем та Головою Верховної Ради України Володимиром Литвином у вересні 2011 року, вперше було обговорено створення спільної групи з метою передання досвіду України у ліквідації аварій на АЕС.

Візити на рівні керівників зовнішньополітичних відомств стали ще одним кроком у розвитку політичних відносин між країнами. Після візиту Юкіхіко Ікеди у період з 30 червня по 1 липня 1996 року, до Японії 18 травня 1997 року прибув Міністр закордонних справ України Геннадій Удовенко, який підписав Меморандум про створення Японського центру в Україні. Як наслідок проведених у період з 31 серпня по 02 вересня 2003 року переговорів, Міністром закордонних справ Японії Йоріко Кавауті підписано Спільне комюніке України та Японії. Направцьовані домовленості щодо співпраці були погоджені також під час перебування у Японії Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенко у період з 9 по 11 червня 2004 року¹¹.

Підписана Прем'єр-міністром України Юлією Тимошенко Спільна заява, під час візиту 25-26 березня 2009 року, дала початок фінансування проектів у сфері енергозбереження та екології, які реалізовувались у різних секторах економіки.

Під час візиту 30 червня – 1 липня 2006 року, Міністр закордонних справ Японії Таро Асо взяв участь у Першому (установчому) засіданні Українсько-японського комітету зі співробітництва. Керівники зовнішньополітичних відомств підписали Меморандум щодо його роботи на рівні міністрів закордонних справ. Друге засідання Українсько-японського комітету зі співробітництва пройшло 24-26 березня 2008 року у Японії, за результатами якого Міністром закордонних справ України Володимиром Огризком та Японії Масахіко Комурую підписано Спільну заяву.

У січні 2011 року, під час візиту Президента України Віктора Януковича до Японії, проведені переговори Міністрів закордонних справ України Костянтина Грищенка та Японії Сейдзі Маехарою щодо актуальних проблем міжнародних відносин та співпраці країн. Реалізація досягнутих Президентом України домовленостей щодо глобального партнерства, була обговорена на Третньому засіданні українсько-японського комітету, яке пройшло в Києві у період з 24 по 26 серпня 2013 року за участі Міністра закордонних справ Японії Фуміо Кісида. За результатами засідання були закріплені подальші перспективи співпраці та домовлено про візит Прем'єр-міністра Японії¹².

Під час візиту до України 17 липня 2014 року, Міністр закордонних справ Японії Фуміо Кісида провів зустрічі з Президентом України Петром Порошенко, Прем'єр-міністром України Арсенієм Яценюком та Міністром закордонних справ Павлом Клімкіним, у ході яких висловлена підтримка України та засуджено агресію Російської Федерації; обговорено можливі шляхи стабілізації ситуації на Сході України, надання фінансової та гуманітарної допомоги з метою покращення соціального захисту населення, а також підтримки критично важливих секторів економіки України.

Агресія Росії проти України, зокрема тимчасова окупація Криму, стала серйозним викликом дипломатії Японії. Прем'єр-міністр С. Абе після приходу до влади визначив одним з пріоритетів своєї зовнішньої політики налагодження дієвого діалогу з Росією. Попри певне «зближення» з Росією у 2013 р., російська агресія проти України змусила уряд С. Абе заморозити політичні контакти високого рівня з Росією, припинити співпрацю з актуальних двосторонніх питань та приєднатися до міжнародних санкцій проти Росії¹³.

Чинну нормативно-правову базу двосторонніх відносин складає 54 акти, базовими з яких є: Угоди у формі обміну листами Міністрів закордонних справ України та Японії з питань право-

¹¹ Посольство України в Японії (2012). *Політичні відносини між Україною та Японією*.

¹² Там само.

¹³ Корсунський, С. (2019). *Аналіз поточного стану відносин Україна – Японія*. [online] Портал зовнішньої політики. Available at: <http://fpp.com.ua/analiz-potochnogo-stanu-vidnosyn-ukrayina-yaponiya/> (Accessed 5 September 2020).

наступництва двох держав стосовно договорів та угод, укладених Японією з колишнім СРСР (23 березня 1995 року); Меморандум щодо діяльності Українсько-японського комітету зі співробітництва на рівні міністрів закордонних справ (01 липня 2006 року); Угода про придбання одиниць встановленої кількості за схемою «зелених» інвестицій між Національним агентством екологічних інвестицій України та Організацією розвитку нових видів енергії та промислових технологій, а також – Керівництво для впровадження схеми зелених інвестицій між Урядом України та Урядом Японії (18 березня 2009 року); Спільна заява щодо українсько-японського глобального партнерства (19 січня 2011 року); Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення після аварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях (набула чинності 30 травня 2012 року); Угода про сприяння та захист інвестицій між Україною та Японією (підписана 5 лютого 2015 року; ратифікована Законом України №505- від 3 червня 2015 року)¹⁴.

В українсько-японських взаєминах домінує акцент на людській безпеці, роль держави відходить на другий план, а головним актором виступає окрема людина, її права та свободи. Дотримання зазначених принципів прослідковується у зовнішній політиці Японії, наданні оцінки подіям в середині країни та українським питанням на міжнародній арені, відображається у реалізації конкретних проєктів¹⁵. Вони відображені у заявах 2004 року стосовно виборів Президента України, 2009 року щодо українсько-російської газової війни та подій Революції Гідності¹⁶. Японія направила спостерігачів, профінансувала роботу українських громадських організацій та місії ОБСЄ, з метою забезпечення вільного волевиявлення громадян України під час президентських перегонів 2004 року згідно міжнародних норм¹⁷.

Також важливими у двосторонній співпраці є економічні питання. Починаючи з 2004 року у рамках програми «Кусаноне» щороку впроваджується до 15 проєктів. На сьогодні за цією програмою Японією було реалізовано 103 проєкти загальною вартістю 7,5 млн. доларів, які направлені на безоплатну допомогу у покращенні соціальної сфери життєдіяльності населення: інфраструктура, освіта та охорона здоров'я. Зазначене сприяє укріпленню українського людського капіталу, тому через проєкти програми «Кусаноне» Японія також опосередковано сприяє розвитку України¹⁸.

З 2007 року започатковано співробітництво Японії з регіональними організаціями за участі України, зокрема шляхом проведення зустрічей у новому форматі «ГУАМ – Японія», як частина зовнішньополітичної японської стратегії із створення «Дуги свобод та процвітання» із залученням демократичних країни. У період з 2007 по 2009 роки представники уряду Японії чотири рази брали участь у роботі організації.

Японія як впливовий член ключових міжнародних організацій, зокрема G7, МВФ, ОЕСР, надає Україні підтримку шляхом відстоювання українських інтересів у роботі зазначених міжнародних інституцій, а також сприяє у залученні міжнародних інвестицій та наданні кредитів, покращенні торговельних відносин, що створює підґрунтя для економічного розвитку та посилення ролі на міжнародній арені, а також поглиблення двохсторонньої співпраці.

Залучаючи українські громадські організації до співпраці з міжнародними інституціями, надаючи технічну та фінансову допомогу, Японія сприяє посиленню ролі демократичних інституцій, реалізації економічних та адміністративних реформ, розвитку інфраструктури в нашій країні¹⁹.

Японія впевнено займає лідируюче місце серед головних донорів України. Надана за роки співпраці допомога перевищує 3 млрд. доларів та відповідає наданій макрофінансовій та гума-

¹⁴ Посольство України в Японії (2020). *Українсько-японські відносини*. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/ukrayinsko-yapon-ski-vidnosini> (Accessed 5 September 2020).

¹⁵ Edstrom, B. (2011). *Op.cit.*, pp. 27-48.

¹⁶ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Statement by the Press Secretary/Director-General for Press and Public Relations, Ministry of Foreign Affairs, on the Presidential Runoff Election in Ukraine*. Available at: <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2004/11/1124-2.html> (Accessed 5 September 2020).

¹⁷ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2004). *Assistance for the Presidential Runoff Re-election in Ukraine*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/announce/announce/2004/12/1220-2.html> (Accessed 5 September 2020).

¹⁸ Белесков, М. (2016). Вказ. пр., с. 15.

¹⁹ Посольство України в Японії (2020). *Українсько-японські відносини*. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/ukrayinsko-yapon-ski-vidnosini> (Accessed 5 September 2020).

нітарній допомозі ЄС у 2014-2015 роках²⁰, чому сприяє динамічний розвиток останніми роками політичних контактів між обома державами.

У міжнародних нормативно-правових актах та заявах японська сторона завжди засвідчувала підтримку становлення демократичних інститутів в Україні та ринкової економіки²¹.

Із 2007 року така політика щодо України стала одним із головних векторів роботи японського зовнішньополітичного відомства та частиною загальної стратегії щодо побудови «Дуги свобод і процвітання» в Євразії. Згідно промови керівника відомства Таро Асо від 30 листопада 2006 року, Японія мала наміри надати підтримку у економічному розвитку та забезпеченні прав людини²². Надаючи офіційну допомогу, Японія підтримує гарантування соціального забезпечення населення: надання первинної медичної допомоги, початкової освіти, підтримку найбільш незахищених верств населення, надання безкоштовної правової допомоги та забезпечення виборчих прав громадян, розвиток соціальної інфраструктури.

Реалізація зазначеної стратегії знайшла своє відображення у поглибленні співпраці у сфері енергозберігаючих технологій у 2007 році, проведенні конференцій з метою покращення торгівлі та залучення інвестицій, розвитку туризму у 2009 році. Заходи у рамках стратегії сприяли підготовці та підвищенню рівня кваліфікації українських спеціалістів з питань безпеки на об'єктах інфраструктури у 2011-2012 роках, управління у сфері охорони здоров'я та водних ресурсів у 2014-2015 роках, шляхом передачі досвіду японських фахівців та відповідних технологій²³.

Розвиток торговельно-економічного співробітництва між двома країнами та залучення інвестицій регулюється відповідними нормативно-правовими актами: українсько-японська міждержавна угода про технічне співробітництво та грантову допомогу (підписана 10.06.2004); Угода між Міністерством економіки України і Міністерством закордонних справ Японії про реалізацію проекту технічного співробітництва «Українсько-японський центр» (15.07.2005); Протокол щодо доступу до ринків товарів і послуг між Україною і Японією в рамках вступу України в СОТ (21.07.2005); українсько-японський міждержавний меморандум про співпрацю з впровадження Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї (14.07.2008); Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення післяварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях (18.04.2012)²⁴.

Особливе значення в рамках програми Офіційної допомоги розвитку має реалізація масштабних проектів, в тому числі будівництво та введення у експлуатацію терміналу «D» аеропорту «Бориспіль» за кредитні кошти у розмірі 200 млн. дол. США. Позика у Японського агентства міжнародного співробітництва в 2014 році склала 100 мільйонів доларів для реконструкції Бортицької станції аерації – у той час, як японські інвестори заявляли в середині року про готовність надати Києву кредит у сумі 10 мільярдів доларів²⁵.

Плідним є результати реалізації дослідницьких проектів у сфері нано- та біотехнологій, відновлювальної енергетики, в рамках освітнього співробітництва, що стало можливим завдяки роботі Українсько-японської комісії з науково-технічного співробітництва²⁶.

---

²⁰ European Commission (2015). *Report from the Commission to the European Parliament on the implementation of macro-financial assistance to third countries in 2015*. Available at: https://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/documents/council_parliament_proposal_ukraine_en.pdf (Accessed 5 September 2020).

²¹ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Statement by the Minister for Foreign Affairs of Japan on the Situation in Ukraine*. Available at: http://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000204.html (Accessed 5 September 2020).

²² Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *New Pillar for Japanese Diplomacy: Creating an Arc of Freedom and Prosperity*. Available at: http://www.mofa.go.jp/policy/other/blue_book/2007/chapter1.pdf (Accessed 5 September 2020).

²³ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *GUAM-Japan Cooperation Program*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/files/000115518.pdf> (Accessed 5 September 2020).

²⁴ Посольство України в Японії (2020). *Українсько-японські відносини*. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/ukrayinsko-yapon-ski-vidnosini> (Accessed 5 September 2020).

²⁵ Оносова, І. (2014). *Вся фінансова допомога Заходу для України: хто і скільки надав у 2014 році. Сьогодні*. Available at: <https://www.segodnya.ua/ua/economics/enews/kto-i-chem-finansovo-pomog-ukraine-v-2014-godu-573918.html> (Accessed 5 September 2020).

²⁶ Посольство України в Японії (2020). *Українсько-японські відносини*.

У період 2011-2013 років проведений обмін фахівцями та практичними навиками у сфері протирадіаційного захисту, відновлення заражених територій та ліквідації техногенних катастроф на АЕС між двома країнами. У рамках співпраці «Фукусіма – Чорнобиль» 18 квітня 2012 р. підписано Угоду між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення після аварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях, що надало правові підстави для початку науково-технічного співробітництва у сфері подолання наслідків аварій на АЕС та роботи Спільного комітету з питань співробітництва у сфері поліпшення після аварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях. У рамках програми «Наукове і науково-технічне партнерство для сталого розвитку» (SATREPS) проводиться дослідження зони відчуження Чорнобильської АЕС, вивчається забруднення гідрологічних об'єктів та атмосфери.

Одним з найважливіших напрямків української допомоги Японії є співпраця у галузі ліквідації аварії на АЕС «Фукусіма – 1», яка сталася 11 березня 2011 року. Українською стороною однією з перших було надано фахову та технічну допомогу²⁷. Японська сторона переконалася в ефективності українських наукових досліджень з чорнобильської проблематики, зокрема, в утриманні саркофага (об'єкт «Укриття») та результативності досліджень процесів на об'єкті у сферах сільгоспродіології, радіаційного моніторингу довкілля, визначенні доз опромінення, включно з дозами опромінення щитовидної залози, у галузях радіаційної медицини, чорнобильських соціологічних досліджень.

Уряд Японії фінансує програми надання базової освіти в Україні та залучення спеціалістів вищих навчальних закладів до вивчення японської мови. Японською Фондацією при посольстві Японії в Україні у рамках програми «Intellectual exchange fellowship program» щорічно проводиться стажування та фінансування дослідницької діяльності для молодих українських науковців.

Війна, розв'язана РФ проти України, мала непередбачуваний вплив на українсько-японські відносини. Японія засудила агресію Російської Федерації щодо України, зовнішньополітичне відомство країни активно відстоювало інтереси України щодо вказаного питання на міжнародній арені та сприяло введенню міжнародних обмежувальних заходів стосовно Москви. Поряд з цим, Японія у 2014 році розпочала надання Києву гуманітарної та фінансової допомоги у розмірі 1,8 млрд. дол. США для стабілізації ситуації в середині країни²⁸, що на практиці засвідчило прагнення Японії стабілізувати ситуацію в Україні згідно заяви Прем'єр-міністра Сіндзо Абе на саміті G7 в Нідерландах²⁹.

Фінансова допомога спільно з кредитом МВФ була направлена на реформування фіскальної сфери та підвищення стійкості державного фінансового сектору, модернізація станції аерації в Бортничах у рамках програми Офіційної допомоги розвитку, підтримку японського імпорту японських товарів, а також на фінансування роботи Японського агентства з міжнародного співробітництва (JICA) щодо надання технічної допомоги. За результатами консолідації зусиль Японії, України та ПРООН, у листопаді 2014 року підписано угоду щодо відновлення критичної інфраструктури на території Донецької та Луганської областей у розмірі 5,8 млн. дол. Планувалося, що вони підуть на реабілітацію в галузі базових соціальних програм у регіонах, близьких до бойових дій (реабілітацію будинків для сиріт, шкіл, медичні програми). Для Японії є важливою територіальна цілісність та економічна стабільність України. Посол Японії в Україні Сігекі Сумі наголосив, що Японія розглядає питання про фінансування шести грантових проєктів, які мали бути реалізовані на Дніпропетровщині, вартість кожного – близько 100 тис. дол. США³⁰.

Японія підтримала Україну у протистоянні з Російською Федерацією та використовуючи механізми G7 сприяла накладенню міжнародних санкцій на агресора. Протягом 2014-2019 рр.

²⁷ Корсунський, С. (2019). Вказ. пр.

²⁸ Белесков, М. (2016). Вказ. пр., с. 6.

²⁹ Embassy of Japan in Ukraine (2014). *Japan's Assistance to Ukraine*. Available at: http://www.ua.emb-japan.go.jp/ukr/bi_ua/pressrelease/2014_2.html (Accessed 5 September 2020).

³⁰ Японія виділить Україні 6 мільйонів доларів США фінансової допомоги (25 листопада 2014 р.). Свобода. Радіо Свобода. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/26710198.html> (Accessed 5 September 2020).

Японія щорічно надавала допомогу на відновлення інфраструктури Донбасу через ОБСЄ, Міжнародну Організацію Червоного Хреста, ЮНІСЕФ, ПРООН тощо.

Отже Японія, незважаючи на географічну віддаленість від України, надає значну технічну, грантову та фінансову допомогу нашій країні, сприяючи політичним та економічним реформам, забезпеченню стабільності роботи державних інституцій та дотриманню основних прав та свобод людини. Тоту перспективними напрямками розвитку двосторонніх відносин виокремлюємо такі:

1. Сприяння Японії в розвитку Української держави, її підтримка демократичних перетворень, сприяння розвитку громадянського суспільства.
2. Розвиток політичного співробітництва та запозичення японського досвіду задля втілення політичних реформ в Україні.
3. Економічну, фінансову та грантову допомогу Україні для подолання економічної стагнації та розвитку економіки.
4. Розвиток співробітництва у сфері протирадіаційного захисту та ліквідації техногенних аварій на АЕС.
5. Підтримка України в міжнародних організаціях через співробітництво з Японією, яка відіграє важливу роль в G7, МВФ, ОЕСР та інших.
6. Розвиток торговельно-економічного співробітництва.

Висновки. Починаючи з 1991 року українсько-японське політичне та економічне співробітництво розвивалось в кількох напрямках і форматах: 1) візити на рівні глав держав; 2) візити на міжпарламентському рівні; 3) візити на рівні глав урядів; 4) візити на рівні керівників зовнішньополітичних відомств; 5) співробітництво в міжнародних організаціях; 6) шляхом укладання двосторонніх угод; 7) в роботі регіональних організацій; 8) в роботі міжнародних організацій; 9) через технічну, грантову та фінансову допомогу сторін.

Офіційний Токіо демонструє рішучий намір сприяти демократичним та економічним перетворенням в Україні, що прослідковується у заявах 2004 року стосовно виборів Президента України, 2009 року щодо українсько-російської газової війни та подій Революції Гідності.. Двостороннє співробітництво сприяло здійсненню низки заходів в багатьох сферах суспільного життя України. Плідними виявились політичні заходи, зокрема обмін візитами на рівні глав держав; на міжпарламентському рівні; на рівні глав урядів; на рівні керівників зовнішньополітичних відомств.

Ефективною є співпраця двох країн в міжнародних організаціях. Завдяки дипломатичним зусиллям з обох сторін вдалося укласти низку двосторонніх угод. Сформована договірно-правова база двосторонніх відносин нараховує 54 чинних документи.

«Кусаноне» є основною програмою допомоги Україні, в рамках якої реалізується до 15 проєктів щорічно. Так, з 2004 року Японією було реалізовано 103 проєкти загальною вартістю 7,5 млн. доларів. Через проєкти програми «Кусаноне» Японія також опосередковано сприяє розвитку України, оскільки надає фінансову та технічну допомогу шляхом реалізації міжурядових угод, а також у рамках реалізації грантових проєктів для неурядових міжнародних організацій для посилення ролі демократичних інституцій, реалізації економічних та адміністративних реформ, розвитку інфраструктури.

Японія, незважаючи на географічну віддаленість від України, надає значну технічну, грантову та фінансову допомогу нашій країні, яка в перспективі сприяє політичним та економічним реформам, забезпеченню стабільності роботи державних інституцій та дотриманню основних прав та свобод людини.

Список джерел

1. Белесков, М. (2016). *Аудит зовнішньої політики: Україна-Японія*. Інститут світової політики, Київ.
2. Жуков, А. (2012). Микола Кулініч: Японці бачать в Україні серйозного партнера. Посол України в Японії про спільні культурні коди. *День*, [online], № 16. Available at: <http://https://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/mikola-kulnich-yaponci-bachat-v-ukrayini-seryoznogo-partnera> (Accessed 5 September 2020).

3. Корсунський, С. (2019). *Аналіз поточного стану відносин Україна – Японія*. [online] Портал зовнішньої політики. Available at: <http://fpp.com.ua/analiz-potochnogo-stanu-vidnosyn-ukrayina-yaponiya/> (Accessed 5 September 2020).
4. Лахманюк, Т. (2013). ‘Співробітництво між Україною та Японією в політичному вимірі (1991–2011 рр.)’. *Україна – Європа – Світ*. Вип. 12. Тернопіль, с. 73-77.
5. Оносова, І. (2014). Вся фінансова допомога Заходу для України: хто і скільки надав у 2014 році. *Сьогодні*. Available at: <https://www.segodnya.ua/ua/economics/enews/kto-i-chem-finansovo-pomog-ukraine-v-2014-godu-573918.html> (Accessed 5 September 2020).
6. Посольство України в Японії (2012). *Політичні відносини між Україною та Японією*. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (Accessed 5 September 2020).
7. Посольство України в Японії (2020). *Українсько-японські відносини*. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/ukrayinsko-yaponski-vidnosini> (Accessed 5 September 2020).
8. Товариство Червоного Хреста (2014). У Києві відбудеться церемонія передачі гуманітарної допомоги переселенцям від Уряду Японії. Available at: <http://lviv-redcross.at.ua/blog/2014-07-17-3743> (Accessed 5 September 2020).
9. Японія виділить Україні 6 мільйонів доларів США фінансової допомоги (25 листопада 2014 р.). Радіо Свобода. Available at: <https://www.radio-svoboda.org/a/26710198.html> (Accessed 5 September 2020).
10. Edstrom, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy.
11. Embassy of Japan in Ukraine (2014). *Japan's Assistance to Ukraine*. Available at: http://www.ua.emb-japan.go.jp/ukr/bi_ua/pressrelease/2014_2.html (Accessed 5 September 2020).
12. European Commission (2015). *Report from the Commission to the European Parliament on the implementation of macro-financial assistance to third countries in 2015*. Available at: https://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/documents/council_parliament_proposal_ukraine_en.pdf (Accessed 5 September 2020).
13. “Japan and the EU: The Strong and Steady Pillars Supporting Many Bridges” – Keynote Speech by the Prime Minister at the Europa Connectivity Forum. Available at: https://japan.kantei.go.jp/98_abe/statement/201909/_00003.html (Accessed 10 September, 2020).
14. Ministry of Foreign Affairs of Japan, (2004). *Assistance for the Presidential Runoff Re-election in Ukraine*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/announce/announce/2004/12/1220-2.html> (Accessed 5 September 2020).
15. Ministry of Foreign Affairs of Japan, (2004). *Statement by the Press Secretary/Director-General for Press and Public Relations, Ministry of Foreign Affairs, on the Presidential Runoff Election in Ukraine*. Available at: <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2004/11/1124-2.html> (Accessed 5 September 2020).
16. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *New Pillar for Japanese Diplomacy: Creating an Arc of Freedom and Prosperity*. Available at: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2007/chapter1.pdf> (Accessed 5 September 2020).
17. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Statement by the Minister for Foreign Affairs of Japan on the Situation in Ukraine*. Available at: http://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000204.html (Accessed 5 September 2020).
18. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *GUAM-Japan Cooperation Program*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/files/000115518.pdf> (Accessed 5 September 2020).
19. Oberbauer, L., Sakaki, A. (2015). Japan's Debate Over Russia and the Ukraine Conflict. *Stiftung Wissenschaft Und Politik*, pp: 1-8. Available at: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/zeitschriftenschau/2015ZS03e_skk_Oberbauer.pdf (Accessed 8 September 2020).

References

1. Belieskov, M. (2016). *Audyt zovnishnoi polityky: Ukraina-Yaponiia*. Instytut svitovoi polityky, Kyiv.
2. Zhukov, A. (2012). *Mykola Kulinich: Yaponski bachat v Ukraini serioznoho partnera. Posol Ukrainy v Yaponii pro spilni kulturni kody*. *Den*, [online], № 16. Available at:

<http://artemioz.info/mykola-kulynych-yapontsi-bachat-v-ukraini-serioznoho-partnera> (Accessed 5 September 2020).

3. Korsunskyi, S. (2019). Analiz potocznego stanu vidnosyn Ukraina – Yaponiia.[online] Portal zovnishnoi polityky. Available at: <http://fpp.com.ua/analiz-potochnogo-stanu-vidnosyn-ukrayina-yaponiya/> (Accessed 5 September 2020).

4. Lakhmaniuk, T. (2013). ‘Spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta Yaponiieiu v politychnomu vymiri (1991–2011 rr.). Ukraina – Yevropa – Svit. Vyp. 12. Ternopil, s. 73-77.

5. Onosova I. (2014). Vsia finansova dopomoha Zakhodu dlia Ukraini: khto i skilky nadav u 2014 rotsi. *Sohodni*. Available at: <https://www.segodnya.ua/ua/economics/enews/kto-i-chem-finansovo-pomog-ukraine-v-2014-godu-573918.html> (Accessed 5 September 2020).

6. Posolstvo Ukrainy v Yaponii (2012). Politychni vidnosyny mizh Ukrainoiu ta Yaponiieiu. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju> (Accessed 5 September 2020).

7. Posolstvo Ukrainy v Yaponii (2020). Ukrainsko-yaponski vidnosyny. Available at: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/> ukrayinsko-yapon ski-vidnosini (Accessed 5 September 2020).

8. Tovarystvo Chervonoho Khresta (2014). U Kyievi vidbudetsia tseremoniia peredachi humanitarnoi dopomohy pereselentsiam vid Uriadu Yaponii. Available at: <http://lviv-redcross.at.ua/blog/2014-07-17-3743> (Accessed 5 September 2020).

9. Yaponiia vydilyt Ukraini 6 milioniv dolariv SShA finansovoi dopomohy (25 lystopada 2014 r.). Radio Svoboda. Available at: <https://www.radio-svoboda.org/a/26710198.html> (Accessed 5 September 2020).

10. Edstrom, B. (2011). *Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision*. Stockholm: Institute for Security and Development Policy.

11. Embassy of Japan in Ukraine (2014). *Japan's Assistance to Ukraine*. Available at: http://www.ua.emb-japan.go.jp/ukr/bi_ua/pressrele ase/2014_2.html (Accessed 5 September 2020).

12. European Commission (2015). *Report from the Commission to the European Parliament on the implementation of macro-financial assistance to third countries in 2015*. Available at: https://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/documents/council_parliament_proposal_ukraine_en.pdf (Accessed 5 September 2020).

13. “Japan and the EU: The Strong and Steady Pillars Supporting Many Bridges”. – Keynote Speech by the Prime Minister at the Europa Connectivity Forum. Available at: https://japan.kantei.go.jp/98_abe/statement/201909/_00003.html (Accessed 10 September, 2020).

14. Ministry of Foreign Affairs of Japan, (2004). *Assistance for the Presidential Runoff Re-election in Ukraine*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/announce/announce /2004/12/1220-2.html> (Accessed 5 September 2020).

15. Ministry of Foreign Affairs of Japan, (2004). *Statement by the Press Secretary/Director-General for Press and Public Relations, Ministry of Foreign Affairs, on the Presidential Runoff Election in Ukraine*. Available at: <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2004/11/1124-2.html> (Accessed 5 September 2020).

16. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2007). *New Pillar for Japanese Diplomacy: Creating an Arc of Freedom and Prosperity*. Available at: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2007/chapter1.pdf> (Accessed 5 September 2020).

17. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2014). *Statement by the Minister for Foreign Affairs of Japan on the Situation in Ukraine*. Available at: http://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000204.html (Accessed 5 September 2020).

18. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2016). *GUAM-Japan Cooperation Program*. Available at: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/files/000115518.pdf> (Accessed 5 September 2020).

19. Oberbauer, L., Sakaki, A. (2015). Japan's Debate Over Russia and the Ukraine Conflict. *Stiftung Wissenschaft Und Politik*, pp: 1-8. Available at: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents /products/zeitschriftenschau/2015ZS03e_skk_Oberbaeumer.pdf (Accessed 8 September 2020).